

2. “Practical English Usage” (Michael Swan, Second Edition, Oxford University Press, 1996)
3. “Grammar for IELTS” (Diana Hopkins, Pauline Cullen, Cambridge University Press, 2007)
4. “Practical English Grammar” (N.A. Slabotkina, B.Yu. Abduraimova, Z.H. Rustamov, G.N.)

**ASALARICHILIK TURIZMINI AMALGA OSHIRISH ORQALI
ASALARICHILIK FAOLIYATINI TANITISH, MAHALLIY
ASALARICHILIK MAHSULOTLARINI SOTISH VA EKOLOGIK
TURIZMNI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI.**

Qulmurotov Sohibjon Jumaniyozovich

*Axborot texnologiyalari va menejment universiteti “Iqtisodiyot” kafedrası
katta o‘qituvchisi*

*e-mail: **sohibkulmurotov@gmail.com**, tel: +998972792329*

Xolmuminova Ezoza Ziyadulla qizi

*Axborot texnologiyalari va menejment universiteti “Bank ishi” yo‘nalishi I –
bosqich BI-90-24 guruh talabasi*

Annotatsiya. *Ushbu maqola asalarichilik turizmining asalarichilik faoliyatini ommalashtirish, mahalliy asalarichilik mahsulotlarini sotishni ko‘paytirish va ekologik turizmni rivojlantirishdagi ahamiyatini o‘rganadi. Asalarichilik turizmi nafaqat iqtisodiy foyda keltirishi, balki tabiatni muhofaza qilish va mahalliy jamoalarni qo‘llab-quvvatlashda muhim vosita bo‘lishi mumkinligi ta‘kidlanadi. Tadqiqotda ushbu sohaning imkoniyatlari, mavjud muammolar va kelgusidagi rivojlanish yo‘nalishlari tahlil qilinadi.*

Kalit so‘zlar: *asalarichilik turizmi, ekologik turizm, mahalliy mahsulotlar, asalarichilik faoliyati, barqaror rivojlanish.*

Kirish

Asalarichilik nafaqat asal va boshqa mahsulotlarni ishlab chiqarish manbai, balki ekologik muvozanatni saqlashda muhim rol o‘ynaydigan qishloq xo‘jaligi sohasidir. So‘nggi yillarda turizmning yangi yo‘nalishi sifatida asalarichilik turizmi (apiturizm) dunyoning turli mintaqalarida ommalasha boshladi. Ushbu turizm turi sayyohlarga asalarichilik jarayonlari bilan tanishish, mahalliy

mahsulotlarni sinab ko‘rish va tabiat bilan yaqin aloqada bo‘lish imkonini beradi. O‘zbekiston kabi tabiiy resurslarga boy mamlakatlarda asalarichilik turizmini rivojlantirish orqali nafaqat iqtisodiy daromad oshirilishi, balki ekologik xabardorlikni yuksaltirish ham mumkin.

Tadqiqot mavzusining dolzarbligi. Hozirgi vaqtda global iqtisodiyotda barqaror rivojlanish va ekologik muvozanatni saqlash masalalari tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Asalarichilik turizmi (apiturizm) ushbu ikki yo‘nalishni birlashtirgan holda, qishloq xo‘jaligi, turizm va tabiatni muhofaza qilish sohalari o‘rtasida sinergiya yaratish imkonini beradi. Asalarilarning changlatishdagi rolga e‘tibor qaratilishi, biologik xilma-xillikni saqlash zarurati va iqlim o‘zgarishi kabi global muammolar mavzuning dolzarbligini yanada oshiradi.

O‘zbekiston kabi tabiiy resurslarga boy, lekin turizm sohasida hali to‘liq ishlanmagan salohiyatga ega mamlakatlarda asalarichilik turizmi nafaqat iqtisodiy daromad manbai sifatida, balki mahalliy jamoalarni qo‘llab-quvvatlash va ekologik xabardorlikni yuksaltirish vositasi sifatida ham muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, mahalliy asalarichilik mahsulotlariga bo‘lgan talabning oshishi va organik mahsulotlarga qiziqishning global miqyosda kuchayishi ushbu sohani rivojlantirishni dolzarb vazifaga aylantiradi.

Shuningdek, O‘zbekistonning qishloq hududlarida barqaror turizm modelini joriy etish orqali ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga erishish imkoniyatlari bilan ham bog‘liq. Mavzuning o‘rganilishi nafaqat ilmiy jihatdan yangi yondashuvlarni ochib beradi, balki amaliy jihatdan mahalliy asalarichilar uchun yangi imkoniyatlar yaratishga xizmat qiladi.

Asalarichilik turizmining O‘zbekistonda rivojlanish imkoniyatlarini aniqlash, uning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik samaradorligini baholash maqsadida olib borildi. Tadqiqot jarayonida adabiyot tahlili, xorijiy tajriba misollari va mahalliy sharoitlarning statistik ma’lumotlari asosida kompleks yondashuv qo‘llanildi.

Iqtisodiy samaradorlik: O‘zbekistonning tog‘li hududlarida (Toshkent, Jizzax, Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlari) asalarichilik turizmini rivojlantirish mahalliy asalarichilar uchun yiliga o‘rtacha 20-30% qo‘shimcha daromad keltirishi mumkinligi aniqlandi. Bu daromad asal va boshqa mahsulotlar (mum, propolis) sotuvidan tashqari, sayyohlarga xizmat ko‘rsatish (ekskursiyalar, mahsulot taqdimotlari) orqali shakllanadi.

Mahalliy mahsulotlarning sotuv hajmi: Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, asalarichilik turizmi joriy etilgan hududlarda mahalliy asal mahsulotlariga talab 15-20% ga oshishi mumkin. Xorijiy sayyohlar orasida tabiiy mahsulotlarga qiziqish yuqori bo‘lib, bu eksport salohiyatini ham oshiradi.

Ekologik foyda: Asalarichilik turizmi sayyohlarni asalarilarning changlatishdagi rolga jalb qilish orqali ekologik xabardorlikni oshiradi.

Taxminiy hisob-kitoblarga ko‘ra, har bir turistik guruh (o‘rtacha 10-15 kishi) uchun o‘tkazilgan ekskursiyalar tabiatni muhofaza qilish bo‘yicha ma’lumot almashishni 30-40% ga yaxshilaydi.

Ijtimoiy ta’sir: Qishloq aholisi, ayniqsa ayollar va yoshlar, asalarichilik turizmiga jalb qilinishi orqali bandlik darajasi oshishi kuzatildi. Masalan, asalarichilik tadbirkorligida turizm xizmatlari tashkil etilganda, o‘rtacha 2-3 kishi qo‘shimcha ish bilan ta’minlanadi.

Ushbu tadqiqot asalarichilik turizmining O‘zbekistonda rivojlanish imkoniyatlarini aniqlash, uning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik samaradorligini baholash hamda istiqbolli yo‘nalishlarini aniqlash maqsadida olib borildi. Tadqiqot jarayonida adabiyot tahlili, xorijiy tajriba misollari va mahalliy sharoitlarning statistik ma’lumotlari asosida kompleks yondashuv qo‘llanildi.

Muammoni hal qilish usullari. Asalarichilik turizmini joriy etish uchun zarur bo‘lgan yo‘l-transport tarmog‘i, turistik zonalarga kirish imkoniyatlari va qulayliklar (mehmonxonalar, dam olish maskanlari) ko‘pincha mavjud emas yoki yetarli darajada rivojlanmagan. Bu sayyohlar oqimini cheklaydi.

Mahalliy asalarichilar va turizm xodimlari ko‘pincha sayyohlarga xizmat ko‘rsatish, mahsulot taqdimoti yoki ekologik ta’lim berish uchun yetarli tajriba va ko‘nikmalarga ega emas.

Asalarichilik turizmi va mahalliy asal mahsulotlari haqida ichki va xalqaro bozorlarda yetarli va to‘liq ma’lumotlar mavjud emas. Bu holat sayyohlar va potentsial xaridorlarning qiziqishini pasaytiradi va mahsulotlar va xizmatlar bozoriga nisbatan ishonchni kamaytiradi. Shuningdek, samarali marketing strategiyalarining yo‘qligi, asalarichilik turizmining rivojlanishiga to‘sqinlik qilmoqda. Mahalliy mahsulotlarning ekologik foydalari va noyob xususiyatlarini ta’kidlash orqali, marketing va reklama ishlari samaradorligini oshirish zarur.

Sayyohlar oqimining ko‘payishi tabiiy muhitga, xususan, asalarilar yashash joylariga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Bu, o‘z navbatida, asalarichilik faoliyatining samaradorligini pasaytirishi, asalarilarning hayotiy faoliyatiga to‘sqinlik qilishi va ekosistemadagi muvozanatni buzishi mumkin. Shuningdek, ko‘plab sayyohlar tomonidan tashlanadigan chiqindilar va muhitni ifloslantirish, asalarilarning oziq-ovqat zanjirini va yashash sharoitlarini buzish xavfini tug‘diradi. Shuning uchun, asalarichilik turizmini rivojlantirishda ekologik xavfsizlik va tabiiy resurslarni muhofaza qilishga alohida e’tibor qaratish zarur.

Muammolarni hal qilishda quyidagi tamoyillarga e’tibor qaratish zarur:

Asalarichilik turizmini rivojlantirishdagi muammolarni hal qilish jarayonida samarali natijalarga erishish uchun bir qator tamoyillarga rioya qilish zarur. Ushbu tamoyillar barqarorlik, iqtisodiy samaradorlik, ekologik xavfsizlik va ijtimoiy adolat prinsiplariga asoslanadi.

1. Mavjud resurslardan (qishloq yo‘llari, asalari oilalari) maksimal foydalanish orqali yangi infratuzilma qurilishiga xarajatlarni kamaytirish.

2. Davlat-xususiy sheriklik orqali kichik turistik zonalarni barqaror rivojlantirish, masalan, asalari oilalari yaqinida ekologik toza dam olish maskanlari tashkil etish.

3. Mahalliy aholini, xususan, ayollar va yoshlarni o‘quv dasturlariga jalb qilish orqali teng imkoniyatlar yaratish.

4. Uzoq muddatli barqarorlik uchun o‘quv markazlari tashkil etib, doimiy ta’lim tizimini yo‘lga qo‘yish. Kurslar asalarichilik, turizm va ekologik ta’limni qamrab oladi.

5. Mahalliy asalarichilarni marketing jarayoniga jalb qilib, ularning mahsulotlarini xalqaro platformalarda targ‘ib qilish, shu orqali daromadni adolatli taqsimlash.

6. Mikrokreditlar va subsidiyalar orqali dastlabki xarajatlarni qoplash, masalan, har bir xo‘jalikka 50 million so‘mgacha foizsiz kredit berish.

7. Xususiy investorlarni jalb qilish uchun soliq imtiyozlari joriy etib, uzoq muddatli moliyaviy barqarorlikni ta’minlash.

8. Sayyohlarga ekologik ta’lim berish orqali tabiatga mas’uliyatli munosabatni shakllantirish, masalan, har bir ekskursiyada asalarilarning changlatishdagi rolini tushuntirish.

Muammolarni hal qilishda barqarorlik, iqtisodiy samaradorlik, ekologik xavfsizlik va ijtimoiy adolat tamoyillariga e’tibor qaratish asalarichilik turizmini rivojlantirishda muvaffaqiyatli natijalarni ta’minlaydi. Ushbu tamoyillar nafaqat joriy muammolarni hal qiladi, balki sohaning kelajakdagi barqaror rivojlanishiga ham asos yaratadi.

Ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar. Ushbu tadqiqot asalarichilik turizmining O‘zbekistonda rivojlanish salohiyatini o‘rganish va mavjud muammolarni hal qilishga qaratilgan natijalarga asoslanib, quyidagi ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi. Ushbu takliflar iqtisodiy samaradorlik, ekologik barqarorlik va ijtimoiy foydani ta’minlashga yo‘naltirilgan.

1. O‘zbekistonning tog‘li hududlari (Toshkent, Jizzax, Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlari) o‘simlik xilma-xilligi va tabiiy sharoitlari tufayli asalarichilik turizmi uchun yuqori salohiyatga ega.

2. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, organik mahsulotlarga talab xalqaro bozorda 15-20% ga oshmoqda. Sertifikatlangan mahsulotlar sayyohlar va eksportchilar uchun jozibadorlikni oshiradi.

3. 2030 yilgacha O‘zbekistonni xalqaro apiturizm xaritasiga kiritish uchun infratuzilma va marketingga investitsiyalarni bosqichma-bosqich oshirish.

4. Mahalliy universitetlar va ilmiy-tadqiqot institutlari bilan birgalikda asalarichilik turizmining ekologik va iqtisodiy ta'sirini doimiy monitoring qilish.

Ushbu taklif va tavsiyalar tadqiqot natijalari, xorijiy tajriba va mahalliy sharoitlarni hisobga olgan holda ishlab chiqildi. Ularning amalga oshirilishi asalarichilik turizmini nafaqat iqtisodiy manba, balki ekologik va ijtimoiy rivojlanish vositasiga aylantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “O'zbekiston 2030” strategiyasi to'g'risida” farmoni, 11.09.2023-yildagi PF-158-son. <https://lex.uz/ru/docs/-6600413>

2. Qulmurotov S.J. “Marketing” fanidan O'quv qo'llanma. “STAP-SEL” nashriyoti. Samarqand 2024. 328 bet.

3. Digital маркетинг: что такое цифровой маркетинг и почему он нужен вашему бизнесу уже сегодня. <https://lafounder.com/article/digital-marketing>

4. Qulmurotov S.J. Asalarichilik faoliyatini yuritishda yetuk soha mutaxassislarning roli. Xorazm ma'mun akademiyasi axborotnomasi. -9/2-2024. UO'K 338.436.2, 2024-yil.

5. Qulmurotov S.J. Hududlarda asalarichilik klasterlari orqali asalarichilik sohasini barqaror rivojlantirish tamoyillari. “IQTISODIYOT VA TURIZM” xalqaro ilmiy va innovatsion jurnali. -№3(17) 2024, 2024-yil.

6. Qulmurotov S.J. Asalarichilik tarmog'ining aholi turmush tarzidagi o'rni. Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirishning innovatsion texnologiyalari. -№ 2 (14/2) 2024, 2024-yil.

7. Qulmurotov S.J. Iskandarov S.U. Управление пчеловодческими кластерами и организационно-экономические механизмы. Кубанский государственный технологический университет – филиал ФГБУ «РЭА» Минэнерго России. -UDK001, 2024-yil.

8. Inom o'g, Z. U. B. (2024). RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITDA BIZNES JARAYONLARNI BOSHQARISHNING MARKETING STRATEGIYASI. *Journal of new century innovations*, 48(1), 124-129.

9. O'G, Z. U. B. I. (2024). RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITDA BIZNES JARAYONLARNI BOSHQARISHNING MARKETING STRATEGIYASI. *TADQIQOTLAR. UZ*, 33(2), 116-120.

10. Muxitdinov, X. (2023). BIZNES JARAYONLARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNI MODELLASHTIRISHNING MATEMATIK VA INSTRUMENTAL USULLARI. *THE INNOVATION ECONOMY*, 1(01), 152-161

11. Bekmurodov Baxtiyor, & Zokirov Ulug`bek. (2024). Raqamli moliyaviy texnologiyalarning boshqaruvdagi roli va uning O'zbekiston uchun ahamiyati. SYNAPSES: INSIGHTS ACROSS THE DISCIPLINES, 1(4), 79–85. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14062978>

12. Jumaniyozovich, Q. S. (2024). KIBERXAVFSIZLIKNING IQTISODIYOTDAGI AHAMIYATI. «НАДЕЖДА НАЦИИ» МЕЖДУНАРОДНОГО НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОГО КОНКУРС, 1(1).

13. Uzaqov, J. N. (2024). Mintaqa ziyorat turizm salohiyatini oshirishda davlat-xususiy sheriklik mexanizmini joriy etishning iqtisodiy samaradorligi. PROBLEMS AND SOLUTIONS OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH, 1(3), 45-53.

14. Jumaniyozovich, Q. S. (2024). AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH ORQALI QISHLOQ HUDUDLARIDA ISH O`RINLARI YARATISH. JOURNAL OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH, 1(4), 83-89.

15. Jumaniyozovich, Qulmurotov Sohibjon. "THE DEVELOPMENT OF BEEKEEPING IN THE REGION AND ITS IMPORTANCE." *European Journal of Interdisciplinary Research and Development* 25 (2024): 111-11.

16. Uzaqov, J. N. (2024). Mintaqa ziyorat turizm salohiyatini oshirishda davlat-xususiy sheriklik mexanizmini joriy etishning iqtisodiy samaradorligi. PROBLEMS AND SOLUTIONS OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH, 1(3), 45-53.

17. Uzaqov, J. N., & Jumanazarov, K. S. (2024, August). MINTAQADA ZIYORAT TURIZM SALOHIYATINI OSHIRISH MEXANIZMINING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI. In CONFERENCE ON THE ROLE AND IMPORTANCE OF SCIENCE IN THE MODERN WORLD (Vol. 1, No. 7, pp. 23-33).

ISHLAB CHIQARISH KORXONALARINI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY STRATEGIK BOSHQARUV G‘OYALARI.

Madaminova Kumush Ortiqjon qizi

Namangan muhandislik-texnologiya instituti

Biznesni boshqarish 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Ishlab chiqarish korxonalarining strategik boshqaruvini takomillashtirish, unga ta'sir qiluvchi omillar, korxonalarining raqobatbardoshlikni oshirishning eng samarali usullaridan biri strategik